

The Project Gutenberg eBook of Musta härkä, by Maria Jotuni

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Musta härkä

Author: Maria Jotuni

Release date: October 12, 2014 [EBook #47100]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUSTA HÄRKÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

MUSTA HÄRKÄ

Kertomus lapsille

Kirj.

MARIA JOTUNI

WSOY, Porvoo, 1915.

SISÄLLYS:

- I. Heinäniityllä
- II. Lasten marjamatka
- III. Jope etsimässä Liisaa
- IV. Jopen lähtö Lappiin
- V. Veden vallassa

- VI. Tulo Lappiin
- VII. Turjan taiat
- VIII. Jope kotonansa
- IX. Liisa etsimässä mustaa härkää
- X. Liisa kotona

I LUKU

HEINÄNIITYLLÄ

Olihan Jope Pölläkkä hyvä mies. Maailmassa on kyllä parempiakin ihmisiä, jotka ovat paljon kokeneet ja nähneet ja nähdessään ja kokiessaan aina varttuneet. Mutta maailmassa on paljon huonompiakin ihmisiä, niitä, jotka sulkevat kaikelle sydämensä, niin että se kovettuu ja on lopulta kuin kivi.

Jope Pölläkkä ei sulkenut sydäntänsä, mutta elämä säästi häntä kokemuksilta. Koskaan ei hänen ollut tarvinnut pinnistää voimiansa yli tavallisen ja tuskinpa hän olisi jaksanutkaan. Hän oli heikko ja hintelä ruumiiltaankin. Ja sielunvoimat olivat vähäiset. Ne harvat ihmiset, jotka olivat nähneet hänet, pitivät häntä, toiset tyhmänä, toiset hieman sekavapäisenä. Mutta hänen vaimonsa Kaisa tiesi asian parhaiten. Hän arveli Jopen sairastavan noitakuumetta. Jope näet houraili usein noidista ja tietäjistä ja vaipui joskus horrokseen, jolloin hänen päänsä oli kuuma, ja hän kertoi asioita, jotka olivat näkymättömät tälle maailmalle. Se on isoisan isän perua, arveli Kaisa. Isoisan isä oli ollut kuuluisa tietäjä. Olisikohan tämä Jopen houriminen ja levoton uni ollut sieltä peräisin?

Jope ja Kaisa asuivat suurien korprien takana Uuhilammen rannalla, kaukana suurista liikepaikoista. He olivat tyytyväisiä elämäänsä, eikä heiltä mitään puuttunut. Arkipäivät tekivät he työtä, sunnuntait lepäsivät, ja elämä meni hiljaista menoansa.

Heillä oli kolme lasta, Helvi, Pekka ja Liisa. Vanhimmat Helvi ja Pekka olivat aivan äitinsä näköisiä, mutta Liisa oli hintelä ja sairaalloinen, ja hänellä oli isänsä siniset ja haaveksivat silmät. Kun pikku Liisa oli syntynyt, heräsi Jope juuri horrostilastaan. — Mitä pahaa unta lienee nähnytään. — Ja kun hänelle siinä näytettiin Liisaa, katsahti hän tyttöön, käänsi päänsä pois ja sanoi: "Viekää lapsi pois, en sitä siedä."

Äiti oli siitä pahoillaan ja arveli, että Jope olisi mieluummin ottanut pienen pojan, mutta ei sitä iljennyt kysyäkään. Mikä lienee Jopelle tullut, mutta Liisaa hän ei oikein sietänyt. Ei hän sitä suorastaan näyttänyt, mutta äidin silmä huomasi sen. Ja äiti suri sitä itseksensä.

Oli kesä. Oli kaunis heinäkuinen päivä. Ja Jope ja Kaisa olivat Uuhilammen takana heinää tekemässä. Talo toisella puolen lammen oli jäänyt aivan autioksi. Lapset olivat lähteneet marjaan. Pihalla oli aivan hiljaista. Vanha harmaa kissa hiipi laiskasti pihamaalla, ja silloin tällöin mörähteli navetassa musta härkä, se Kointähti, jolla oli kaunis valkea täplä otsassa ja jota Helvi senvuoksi sanoi Apis-häräksi, koska koulussa oli lukenut, että semmoisia härkiä oli ennen palveltu epäjumalina, ja hän oli lukenut niistä ajoista ääneen muillekin.

Oli tuuleton päivä. Paarmat surisivat, heinäsiirkka sirkuutteli iloisesti Jopelle ja Kaisalle ja sorsa lammessa uiskenteli huviksensa.

Jope oli juuri lakannut hiomasta viikatetta ja meni nyt auttelemaan Kaisaa, joka haravoi edellisten päivän niitoksia. Kuului Kointähden pitkä ja ikävöivä ammunta.

"Pitääpä viedä Kointähdelle tuoreita heiniä navettaan", sanoi Jope vaimolleen.

"Pitää viedä", sanoi Kaisa, "kovin se tuntuu nyt ikävöivänkin. Antaa Liisan syöttää sitä, Liisan paras ystävä kun on."

"Jotakin se nyt tietää, kun se noin mylvii", sanoi Jope.

"Mitäpä tuo tietänee", sanoi Kaisa.

Jope ei virkkanut siihen mitään, hänellä oli omat aavistuksensa.

"Kyllä sen Kointähden kelpaa nyt olla, syödä vain ja lihoa", sanoi Kaisa.

"Onkin tuo talon kaunistus."

"On. Niin pulski, ettei toista näillä main."

"Eikä millään main", sanoi Jope.

"Olisi vain ostaja, ei tarvitsisi ruokkia koko kesää pilttuuseen."

"Ruoki vain sitä, et hukkaan ruoki."

"Ettäkö et siitä raskisikaan luopua", kysyi Kaisa.

"Miksipä en, jos se on sallittu."

"Miksipä ei olisi sallittu? — No, nythän sinä ihmeitä?"

"Arvelen, tuskinpa ostajaakaan sattuu."

"Vaan jos sattuu?"

"No, jos sattunee —"

"Silloin kai myödään, niinkuin on puhe ollutkin? Et suinkaan sinä sanaasi syö?"

"En", sanoi Jope epäröiden ja tunki samassa pistoksen kuin synnin olisi tehnyt. Nytpä hän oli sokkeloihin joutunut. Ja kun hän oli härälle luvannut, ettei hän siitä luovu, kun se oli hänelle niin rakkaaksi käynyt ja ymmärsi häntä niin hyvin. Ja ihmekö, olihan se lumottu härkä, eikä mikään tavallinen, ja tunsihan hän selvään, että siinä asui henki, ehkäpä joku mahtava hallitsija, joka kahleista päästyään oli koko ihmiskunnan ilo. Niinhän unessa oli hänelle kerran sanottu, että hänelle tapahtuu yksi hyvä ja yksi paha. Ja eräänä kesäpäivänä, tuonoissa vuonna, oli hän saanut vastustamattoman halun kuljeksia metsässä. Hän harhaili kolme päivää oudoissa seuduissa tietämättä itsekään, minne meni ja mitä varten hänen täytyi mennä. Kunnes hän kolmantena päivänä yhtäkkiä pysähtyi kuin ilmestyksen nähtyään. Hänen edessään oli musta härkävasikka ja vasikan otsassa oli valkea pilkku kuin tähti mikä. Ja hänelle selvisi kaikki.

Tätä vasikkaa hänet oli lähetetty hakemaan. Näkihän sen, että vasikkakin tiesi sen, koska katseli häntä kuin turvaa hakien ja vastasi hänen puheluunsa ynähdyksillä, jotka hän tajusi.

Hän osti läheisestä torpasta vasikan ja vei sen kotiinsa, eikä hän vaimonsa ihmettelyihin virkkanut mitään. Niistä päivin hän oli vieläkin enemmän itseensä sulkeutunut kuin ennen. Hän oli omista maailmoissaan ja mitä olisi hyödyttänyt niistä Kaisalle kertoakaan. Sillä olisi vain pahentanut hänen mieltänsä. Sitten tuli Helvi kerran koulusta ja selitti, että mustassa härässä asuu muinaisen epäjumalan henki. Ja sekin vahvisti hänen luulojansa.

Samaten kuin vasikan ilmestys tuotti hänelle riemua ja onnea, samaten pikku Liisan ilmestyminen tuotti hänelle huolta ja surua. Hänellä oli varma tunto siitä, että Liisan kautta tuli onnettomuus taloon. Sellaisena päivänäkin kun hän syntyi. Oli kova ukkosilma ja myrsky pauhasi kuin viimeiselle tuomiolle tultaessa. Jope oli kuin sairas koko päivän ja vaipui iltapäivällä horrokseen. Ja ennenkuin hän silmiään avasi, tiesi hän, että jokin onnettomuus oli tapahtunut. Ja eikös ollutkin tapahtunut? Liisa oli syntynyt. Mitä onnettomuutta tuomaan oli Liisa lähetetty, sitä hän ei vielääkään tiennyt, eikä se hänelle kuulunutkaan. Varma hän vain oli, että tämän tytön tähden itkettiin vielä.

Siksi hän pelkäsi ja karttoi Liisaa. Muiden kanssa oli Jopella helppo olla. Muut luulivat, että elämä on näin yksinkertainen, että se on vain tätä, jonka silmillä näemme ja ajatuksilla tajuamme. Ei. Tämä näkyvä ei ollut mitään henkimaailman rinnalla. Selviä ja yksinkertaisia kuin lapset olivat ne, joilla ei ollut sinne pääsyä, ja helpotti ja keventi mieltä puhella selvillä sanoilla selvistä asioista heidän kanssansa. Mutta Liisa oli toista. Sillä oli sielu, joka oli outo ja tuntematon, joka harhaili muissa maailmoissa. Ja kummallista, ettei Jopen sielu harhaillessaan ollut Liisaa tavannut. Se olisi voinut häntä kauhistaa, mutta silloinpa hän olisikin päässyt selville koko työstä ja nähnyt hänen aikeensa ja elämäntarinansa.

"Jos minä saisin sille härälle vain ostajan", keskeytti Kaisa Jopea, "niin möisin, totta vie, sen heti."

Jope ei uskaltanut virkkaa mitään. Ja olipa hän varma, ettei ostajaa tullut, eikä härkä antanut myydä itseensä.

"Liisakin kun on noin heikko ja hinterä, pitäisi vaatteissa häntä — ja paremman kankaan laitankin, kun härkä myydään, että saa Liisakin lämpimää."

"Liisa —" Jope huokasi ja voihkasi samassa. Hänen aatoksissaan kuin vihlaishi kipeästi: "Voi, jos Liisaa

ei olisi ollutkaan."

"Mitä sinä nyt?" kysyi Kaisa.

Mutta Jope ei vastannut.

"Onko sinulla paha olla, joko se tapaa taas", kysyi Kaisa, mutta Jope ei virkkanut mitään, ryhtyi vain työhönsä. Ja Kaisakin vaikenä ja jatkoi haravoimistansa.

He haravoivat siinä pitkät sarat päästä päähän ja jättivät heinät kuivamaan. Hyvästi kuivikin, ritisi vain. Kyllä olikin kuuma, ihan se paahtamalla nyt paahtoi. Mitähän tästä nyt tuli?

He eivät huomanneet, mikä tuli. Suuri ukkospilvi oli kohonnut mäen takaa ja näytti uhkaavalta. Vasta kun jyrähti ja tuulenpuuska lehautti heiniä, huomasivat he vaaran. He alkoivat kiireellä koota heiniä ja kantaa latoon. Hikipäissään rehkiivät he, kantoivat kuorman toisensa perästä. Ylhäällä jyrisi ja leimusi ja tuuli tempoi heiniä ilmaan, heitteli niitä kuin vihoissaan ja taas tempasi pyörteeksi ilmaan. Ja kun Jope kumartui ottaakseen heiniä maasta, peitti vihainen tuulispää hänet heiniin kokonaan, tempasi sitten heinät korkealle ilmaan ja vei Jopen hatun mennessään. Näki vain, kuinka se kierteli puiden latvojen tasalla heinien joukossa ja lensi yhä kauemmas niityn laitaa ja sieltä metsään, joka näytti kuin kaatuvan lakoon pyörteen tiellä. Puut taipuivat, syntyi kuin leveä aukko metsään siihen paikkaan, mistä pyörre kulki kohti pohjoista.

Alkoi sataa, satoi kuin saavista kaataen. Jope ja Kaisa juoksivat latoon sadetta pakoon. Tuuli, jyrisi, salamoï ja satoi niin, että tajun oli viedä, ja yhtäkkiä tempasi pyörremyrsky ladon katon ja lennätti sen kauas niitylle yhtä kevyesti kuin äsken Jopen hatun.

Ei auttanut muu kuin lähteä Luojan ilmassa taivaltamaan lammen rannalle ja sieltä polkua pitkin kotiin. Jope kulki likomärkänä ja paljain päin, Kaisa hame korvissa perästä.

Tulivat kotiin ja menivät tupaan, jossa tuore lämmin lehahti heitä vastaan, lattialle oli heiniä ja lehtiä levitetty kuivamaan.

He huoahivat ja pudistelivat vaatteistaan vettä, jota valui suuret lammet lattialle.

"Olipa se ilma", sanoi Kaisa. "En mokomaa ole ikinä nähnyt. Tuskinpa oli silloinkaan tällainen, kun Liisa syntyi."

"Etkö sinä sitten ymmärtänyt, mikä siinä kulki?" sanoi Jope epäröiden, mutta katui samassa, kun näistä Kaisalle puhui. Eihän Kaisa ymmärtänyt häntä. Ja kun hän oli nyt näin avuton, eikä jaksanut mihinkään ryhtyä.

"Mikä, pyörremyrsky, mikäpä se muu —"

Jope huokasi syvään, häntä alkoi puistattaa.

"Mikä sinulla on?" kysyi Kaisa. "Taidat vilustua. Kunhan ei taas kuumeeksi löisi."

Jope istuutui penkille ja unohtui siinä ajatuksiinsa. Pyörremyrsky? Ei. Noidan tanssi, se se oli. Näyttäytyipäs hänelle ja heti näyttäytyi, kuin hän vain sen ajatuksen ajatteli, ettei Liisaa olisi tarvinnut ollakaan. Liisan tähden se tuli nyt niinkuin silloinkin, muutamia vuosia sitten. Ja pohjoista kohti se kulki. Sinneköhän se nyt Liisan vei?

"Älä istu siinä märissäsi", sanoi Kaisa. "Riisu toki itsesi."

Mutta Jope huokasi vain ja vaipui raskaihin ajatuksiinsa.

"Sairastuu se nyt taas", sanoi Kaisa. "Annas kun autan sinua."

Hän auttoi Jopen ylös, Jope ei enää omin voimin olisi päässytäkään, häntä värisytti niin.

"Kas noin, rupea nyt tuohon sänkyyn pitkällesi, kun on kuivaakin päälläsi, lämpenet siinä. Ja minä keitän velliä, hyvää se tekee lapsillekin. Mutta missähän ne nyt näin kauan viipyvät?"

"Kaukana se on jo Liisa näiltä main", sopersi Jope, mutta ääni oli jo niin sekava, ettei Kaisa sitä ymmärtänyt.

"Mitä", kysyi Kaisa. "Voi raukkaa, ihan se nyt vilustui, ei sanaa enää suustaan saa."

Jope jäi houreissaan lepäämään, mutta Kaisa pani tulta liedelle ja rupesi keittämään velliä. Samassa kuului kolketta porstuasta, joku kopisteli siellä märkiä vaatteitaan. Ja sisään astui kohta outo, musta mies.

"Rauha taloon", sanoi hän.

Jope kuuli sen ja ymmärsi kaikki, — että tämä se oli nyt tullut härkää viemään — ja vaipui tajuttomaksi. Hän kuuli vielä kuin kaukaa, miten Pekka ja Helvi tulivat tupaan, pudistelivat vaatteitaan ja miten vettä lorisemalla lorisi heidän vähistä vaaterievuistansa.

II LUKU

LASTEN MARJAMATKA

"Missä on Liisa", kysyi Kaisa lapsilta. "Minne olette hänet jättäneet?"

"Sen vei Peikko, joka tuulispäänä minne lie lentänyt", sanoi Helvi.

"Minkälainen Peikko se oli", kysyi Kaisa.

"Semmoinen vanha, pitkäpartainen ukko. Se otti Liisan syliinsä", sanoi Pekka.

"Silloin kun Liisa nukkui."

"Metsässäkö nukkui", kysyi Kaisa. "Kerropas sinä, Helvi."

"No, me kun lähdettiin marjaan sinne Peikkovuoren juurelle, Takasuon taakse, sinne, josta viime kesänäkin se suuri tuohisellinen äidin kanssa vattuja saatiin, muistaako äiti?"

"Mitenkä te sinne asti uskalsitte ja luvatta ihan", torui äiti.

"Jos olisi lupa kysytty, ei äiti olisi laskenut", sanoi Pekka.

"Voi teitä raukat", sanoi äiti.

"Mutta sielläpä vasta oli vattuja nytkin", sanoi Helvi, "ihan isän peukalonpään kokoisia."

"Suurempiakin, ihan kananmunan kokoisia", sanoi Pekka.

"Ja niitä kun oli, varret ihan punaisenaan."

"Ja minä sinne varsikkoon ihan peityin", sanoi Pekka.

"Ja minä kun niitä söin, äiti, en ole milloinkaan niin hyviä vattuja syönyt. Ei kuninkaanpojan vatukossakaan niin hyviä vattuja kasva."

"Mutta eihän teillä ole yhtään vattua tuohisissanne", sanoi äiti.

"Ei ole enää", sanoi Pekka nolona.

"Ei ole", sanoi Helvi. "Sinne ne jäivät Peikolle."

"Sinne me ne jätettiin", sanoi Pekka. "Hänen vattujaan kun olivatkin."

"Oli meillä suuret tuohiset jo täynnä, kun Liisa alkoi itkeä ja tahtoa kotiin", kertoi Helvi. "Mutta minä en olisi vielä lähtenyt pois, kun siellä oli niin paljon. Minä kannoin Liisan vuoren juurelle sen ison kuusen alle ja kaasoin hänen esiliinaansa vattuja ja sanoin: 'Istu nyt siivolla ja syö, niin isosisko poimii äidille tämän tuohisen täyteen ja syö sitten itsekin ja sitten lähdetään'. Ja Liisa lupasi istua siinä ja söi vatut. Ja kun minä olin tuohisen poiminut kukkuraksi ja tulin Liisaa hakemaan, nukkui se siinä sammalilla."

"Oლის minä jo silloin lähtenyt pois", sanoi Pekka, "vaan Helvi katseli vielä vatunvarsia ja rupesi poimimaan."

"Enpähän minä poiminut", sanoi Helvi. "En ehtinyt poimia, kun vuoresta tuli silloin Peikko —"

"Peikkoko —" kysyi äiti.

"Peikko se oli", sanoi Pekka.

"Peikko. Emme huomanneet sitä ensin", sanoi Helvi. "Mutta näimme sen Liisan takana, ja se huusi meille: 'Mitä te varpuset minun halmeillani, kuka teidät tänne käski'."

"Ja silloin me lähdettiin", sanoi Pekka.

"Minkälainen Peikko se oli", kysyi äiti.

"Se oli pitkä, valkopartainen Peikko", sanoi Helvi.

"Hirmuisen pitkä Peikko", sanoi Pekka. "Ja valkeissa vaatteissa se oli. Ja minä kun säikähdin."

"Ja minä", sanoi Helvi. "Ja silloin me Pekan kanssa lähdettiin. Ja se Peikko oli pannut risukimpun meidän tielle ja siihen me kaaduttiin."

"Ja siihen ne marjat jäi", sanoi Pekka. "Ei niitä siitä poimittu."

"Ei olisi uskallettu, sen marjoja kun ne olivatkin."

"Taitaa Liisa minun tytökseni joutaakin", huusi Peikko. Silloin minä muistin Liisan ja käännyin katsomaan. Mutta Peikko oli nostanut sen jo syliinsä ja kuului kohaus vain metsässä, puut kaikki kumarsivat Peikolle, kun se Liisa sylissä läksi, vuori vain aukeni ja sinne se katosi, — ja me juostiin ja ukkonen jyrisi ja satoi niin, että minä luulin, että hukutaan."

"Eikä äitiä enää milloinkaan nähdä", sanoi Pekka.

"Mutta minä luulen", sanoi Helvi, "että Peikko antaa isälle Liisan, jos isä menee etsimään häntä."

"No, Jope, menepäs sinä nyt etsimään Liisaa", sanoi Kaisa.

Ja Jope nousi ylös ja läksi.

III LUKU

JOPE ETSIMÄSSÄ LIISAA

Satoi vielä yhtä rankasti kuin äskenkin, kun Jope kiiruhti metsäpolkua Takasuolle päin. Kaikki taivaan ja maan voimat olivat liikkeellä. Jopesta tuntui, että turhaan hän kulkee, metsä pitää saaliinsa. Mutta hän ei voinut muutakaan tehdä. Yhtäkkiä oli Liisa tullut hänelle niin rakkaaksi. Hänen syytänsä se oli, että Peikko Liisan vei. Hän oli toivonut, ettei Liisaa olisi ollutkaan. Ei ainoakaan, ei salaisinkaan ajatus ole jälkiään jättämättä. Hyvä ajatus kirkastaa elämää, paha ajatus sotkee sitä. Jope oli nyt sotkeuksissa. Paha oli ollutkin se ajatus, sokea ihan, minkä lumoissa hän lienee ollutkaan.

"Ihminen, ihminen", hoki Jope hätäntyneenä, "näin sokea on. Ei rakasta lastansakaan, kaikki luoduthan sen tekevät."

Jope riensi Takasuolle päin, niin että jalat tuskin maahan koskivat. Häntä ei painostanut enää ruumiinsa, häntä kannatti kaipaus löytää lapsensa ja saada se pelastetuksi pahan käsistä. Kun hän tuli Peikkovuorelle, oli ilta jo käsissä. Sade oli lakannut. Puista vain tippua ropsahdelti suuria, kirkkaita sadepisaraita.

Peikkovuorella vatukon takana on luola, kuin holvi mikä, siitä kulkee Peikko vuoren sisään ja sulkee jälkensä.

Jope hiipi hiljaa luolaan ja kuunteli. Vuoren sisästä kuului hiljaista itkua. Liisa siellä itki.

Jope koputti kiveen. Itku taukosi. Jope pyysi ja rukoili päästä sisään, mutta Peikko ei laskenut. Suuri kivi sulki aukon. Jope laskeutui maahan pitkällensä ja ajatteli, että ehkä Peikko heltyy. Vaikka hän siihen nälkään kuolisi, ei hän siitä liikahtanut. Kotiin hän ei palannut ilman Liisaa.

Kun hän siinä maassa kyyryssään ja vilusta väristen makaa, ilmestyy siihen outo mies, kontti selässä ja virsut jalassa.

"Kuule, mies", kysyy Jope, "tiedätkö, miten tuonne vuoreen pääsen?"

"Mitä sinulla olisi sinne asiata", kysyy Mies.

"Lapseni katosi. Peikko oli sen sinne vienyt."

"Et, hyvä Mies, sinä sitä sieltä pois saa."

"Siellä se äsken itki, lienee raukalla vilu ja nälkä."

"Ei sillä siellä nälkää ole eikä viluakaan, hyvä siellä on olla, mutta ei se näitä ilmoja enää näe."

"Etkö tiedä mitään keinoa, miten sen sieltä pois saisin?"

"En tiedä muuta kuin yhden neuvon."

"Sano, hyvä Mies", rukoili Jope.

"Sen, miten sen sieltä pois saisi, tietää vain Turja."

"Kuka on Turja?"

"Se Lapin tietäjä, jolla on kaikki tiedot hallussaan."

"Miten sen luokse osaisi?"

"Osaisin minä."

"Lähde, veikkonen, kanssani."

"Sinne on pitkä ja vaikea matka."

"Minä maksan sinulle mitä vain tahdot."

"Jos tämän vuoden heinät sinulta veisin?"

"Jos vaikka seuraavankin."

"No, nousepa, lähdetäänpäs sitten taipaleelle."

IV LUKU

JOPEN LÄHTÖ LAPPiin

Lähdettiin taipaleelle.

Taivallettiin ensimmäinen päivä kuumaa maantietä, mäkeä ylös, mäkeä alas, aina vain pohjoista kohti. Paidan hihalla pyyhki Mies hikeä kasvoiltansa, mutta Jope ei joutanut pyyhkimään, hikipisarot valuivat vain noronaan maahan.

"Eikö ala näkyä jo Lappi?" kysyi Jope.

"Ei, hyvä ystävä, ei sitä vielä näy", sanoi Mies.

"Minua janottaa niin, että näännyn kohta. Jos saisi mistä pisaran vettä."

"Etsitään lähde."

Niin etsivät he lähteen ja joivat siitä, ja tunsivat suurta helpotusta.

Mutta lähde ei ollut tavallinen, vaan vesi oli noiduttua. He eivät voineet nostaa enää jalkojansa maasta, heitä rupesi painostamaan ja heidän täytyi heittäytyä pitkälleen puun siimekseen lähteen reunalle. Ja siihen nukahtivat he.

Äkkiä tulvahti metsästä keijukaisjoukko, piiritti heidät, ilvehti heillä ja nauroi heillä.

"Katsokaa, siskot", sanoi yksi, "minkälainen olento."

"Mitä te olette", kysyi toinen heiltä.

"Thmisiä", sanoi Jope.

"Ha-ha-haa, hullunkurisia."

"Ja mistä te tulette? Minkälaisesta maailmasta?"

Jope kertoi. Ja he nauroivat kovasti. Sellainen maailma, että sellaisiakin oli. Ja heillä ei ollut tietoa siitä.

Heillä ei ollut tietoa siitä, sillä heillä ei ollut tietoa mistään. Heillä ei ollut ajatusta, eivätkä he mitään koskaan ajatelleet. He elivät hetkensä huvia ja iloa varten, eikä heidän iloansa mikään sumentanut.

"Viedään nämä miehet kukkaslinnaamme", sanoi yksi. "Nämä huvittavat meitä."

"Viedään, viedään", riemuitsivat toiset ja tarttuivat miesten käsiin ja johtivat heitä linnaansa.

Se oli loistavista kukkaköynnöksistä koko linna, tasainen nurmi oli sen lattiana. Siellä oli kuuma ilma, joka oli täynnä tukahuttavaa kukkatuoksua. Siellä oli pitkät ruokapöydät, täynnä hedelmiä ja kuumia juomia. Ja kun he niitä juomia joivat, ei kuuma enää kuumalta tuntunut, ja kun he niitä hedelmiä söivät, ei ajatus enää juossut. Kuin pois pyyhitty oli mielestä kaikki mennyt ja entinen elämä.

Unohtui Jopelta Liisa, unohtui koko Lapinmatka ja häneen tarttui sellainen ilo, että tanssia vain piti. Hän seppelöi itsensä ruususeppeleellä, siroitteli maahan kukkia, niinkuin keijutkin tekivät, tanssia leijaili niiden päällä, jaloillaan kukkia koskematta.

Tämähän tuo olikin elämää vasta.

Mutta oli yksi ruusu, musta, jota ei nykäistä saanut, se tuotti turmiota vain.

"Nykäistään sitä salaa", sanoi Jope.

"Nykäistään", sanoi Mies.

Niin nykäisivät he sitä.

Mielessä heräsi ajatus, heräsi muisto menneestä, Lappiinhan heidän piti mennä, sinnehän he olivat matkalla. Mutta heidät oli noiduttu, heitä oli lumottu tällaisella elämällä.

"Turhaa, turhaa tämä ajatukseton riemu", ajatteli Jope ja kysyi Mieheltä: "Miten me nyt täältä pois päästään?"

"Odotetaanhan yötä, karataan sitten", sanoi Mies.

Odottivat yötä. Keijut kävivät levolle ja miehetkin olivat nukkuvinaan.

"Nouse jo", sanoi Mies Jopelle. "Mutta hiivi hiljaa, äläkä sanaakaan puhu."

Hiipivät miehet hiljaa pihalle. Mies pujahtaa talliin ja tuo sieltä uljaan oriin.

"Hyppää selkään vain", neuvoo Mies.

Ja Jope hyppää.

Mies sivaltaa oritta piiskalla ja kuin siivillä lentää ori ja kiidättää heitä kauas.

Niin kulkevat he jonkin aikaa.

Mutta kohta kuulevat he humua takanaan.

"Nyt ajavat ne meitä takaa", kuiskaa Mies Jopen takana.

"Mitä nyt tehdään", kysyy Jope.

"Odota, minä teen taian", sanoo Mies, ottaa tuhkaa piipustansa, heittää sen taaksensa ja siitä kasvaa suuri vuorenselkä.

Kiitävät hetken eteenpäin. Jo kuuluu taas humu takaa.

"Mitä nyt tehdään", kysyy Jope.

Mies heittää palavan taulapalan taaksensa, siitä syttyy suuri metsäpalo.

Kiitävät taas hetken eteenpäin. Jo kuuluu taas humu.

"Mitä nyt tehdään", kysyy Jope.

Mies ottaa kyneleen silmästänsä, heittää sen taaksensa, siitä syntyy suuri järvi.

Kiitävät hetken eteenpäin. Ovat takaa-ajajat ihan kintereillä taas.

"Mitä nyt tehdään", kysyy Jope.

"Syöstään tuohon jokeen", sanoi Mies ja löi piiskalla hevosta, joka syöksyi suin päin veteen.

V LUKU

VEDEN VALLASSA

Nyt olivat he veden vallassa. Kylmä, ihan jäinen vesi ryöppysi heidän ylitsensä. Hevonen ui rantaan, mutta he antoivat veden kuljettaa itseänsä alemmaksi. Keskellä jokea oli saari, jossa he nousivat maihin, ottivat rannalta venheen, työnsivät sen vesille ja hyppäsivät siihen.

Mies oli istunut perään ja Jope alkoi soutaa. Ensin oli joki tasainen ja tyyni, vene solui hiljalleen eteenpäin, huurteiset rannat kuvastuivat kirkkaaseen, kylmään veteen.

"Tämäpä on kaunis ja kylmä joki", sanoi Jope.

"Soudahan vähän kovemmin", sanoi Mies.

Jope soutaa, notkuvat vain airot, ja vene nytkähtelee vedoista. Jo alkaa jokikin virtana juosta, rannat vilisevät vain silmissä ja Mies perässä seisoo hajasäärin ja jyrkänä ohjailee venettä pitkällä melalla. Ryöpyt yhä kasvavat, yhä hurjemmin tahtoo koski niellä venettä. Jope luulee viimeisen hetken lyöneen. Ja eikös lyökin? Yhtäkkiä tullaan kovaan koskeen, joka kääntyy jyrkäksi mutkaksi, jyrkässä mutkassa on jyrkkä kallioseinä edessä. Venettä ei voi seisauttaa, eikä se ota kääntyäkseen, vaan ajautuu vinhassa vauhdissa suoraan kallioseinää kohti. Ja niin rusahtaa kokka kallioon ja vene murskautuu pieniksi muruiksi. Samassa nielee pyörre miehet syvälle kosken pohjaan. Jo luulee Jope, että uuteen maailmaan sitä nyt päästiin.

Ja eikös päästykin? Aukenee eteen ihmeellinen maailma. Taivas kaareutuu sielläkin ja taivaalla tähdet ja kuu, kauniimmat ja häikäisevämmät kuin maan tähdet ja kuu, aukenee eteen ihanat metsät ja kultahietaiset tiet. Ilma on kuulas ja kylmä, näkee ihan miten se heläjää outojen lintujen laulusta. Olennot ovat toisenlaisia kuin maan päällä, ne puhelevat, niillä on asunnot jäältä ja kullasta. Puut tarjoovat heille hedelmiä ja heillä on tieto kaikesta ja kaikkien avaruuksien asioista. Heillä on olo onnellinen, eivätkä he tunne kaipausta. He eivät ihmettele Jopea eikä Miestä, sillä he tuntevat maanpäälliset olot ja olennot.

"Miten niin köyhässä maassa voi ihmiset asua ja toimeen tulla", kysyy yksi, vaan toiset vaientavat hänen sanansa katseellaan, ja hän tietää heti, että siellä tulee toimeen, kun siellä täytyy tulla toimeen, ja että on hyvä heille, että on tiukkaa, sillä ihmisissä siellä, niissä asuu alituinen tyytymättömyyden henki ja niillä on suuri tiedon puute. Niin, että he luulevat olevansa jotakin, jos he saavat käsiinsä maasta vaikka tuota halvinta, kultahiekkaa. Ja heillä on rangaistuksena alituinen kaipaus, joka polttaa heitä, pakottaa heitä pyrkimään ja kiirehtimään. Mutta heidän työnsä on arvotonta ja katoavaista, sillä he eivät tunne vielä itseäänkään ja he ovat oman itsensä vankeina koko elinaikansa.

Jope näki, miten heidän ajatuksensa oli totta. Niin köyhää ja niin vaillinaista oli siellä maanpäällä. Toista oli täällä. Täällä tuota olo tyydyttikin, täällä ei kaivannut mitään ja täältä näki kaikki.

"Mutta on täälläkin kaipauksen puu. Jos siitä maistat, itsesi löydät."

"Soma tuo olisi löytää itsensä. Sitä olisi sitten niinkuin kaksi Jopea täällä", ajatteli Jope ja sukellutti puun hedelmän taskuunsa. Ja Jope ei malttanut olla sitä haukkaamatta ja antoi palan Miehellekin. Vaan samassa oli koko ihanus ympäriltä hävinnyt, ja Jope ja Mies nousivat ylös sammalilta, jossa olivat nukkuneet yönsä.

Jope tunsu kipeän polton rinnassaan. Hän kaipasi Liisaa ja kotia ja hän muisti olevansa matkalla Lappiin ja nukahtaneensa nuotiolle suuren järven rannalla.

"Lähdetäänpäs taipaleelle taas", sanoi Mies.

"Lähdetään vain", sanoi Jope. "Vieläkö sinne on pitkä matka?"

"Onhan sinne vielä matkaa", sanoi Mies.

VI LUKU

TULO LAPPIIN

Taivalletaan taas päivä yli soiden ja rämeiden, yli kanervaisten kangasten ja jäkäläkallioiden. Päivä paistaa miesten selkään, mutta se ei lämmitä. Ilma on viileä ja kuulas, avartuu eteen lakeat maisemat, matalametsäiset vaarat ja poronjäkäläiset kalliot, jotka hohtavina heloittavat auringon viileässä ja kirkkaassa kullassa. Maa on kuin ihana ilmestys ihmiselle ja ihminen kuin outo olento näin kirkkaan puhtaassa maassa.

"Tämäkö on Lappi", kysyi Jope.

"Tämä on Lappi", sanoi Mies.

"Ja mitä on tuolla harmaassa metsikössä tuo liike?"

"Siellä porolauma kulkee vaaran yli."

Yhä he astuvat ja ihmettelevät. Maat ylenevät ja vaarat muuttuvat tuntureiksi ja ilma yhä ihanammaksi.

"Mistä tämä valo tänne", kysyy Jope.

"Se on auringosta, tuosta laskevasta."

Kuljetaan yhä pohjoista kohti. Edessä on korkea tunturi kuin temppeli mikä, jonka huippu kullalta hohtaa.

"Tämä on Turjantunturi", sanoo Mies. "Kohta ollaan perillä."

Jo näkevät he Turjan kodan tunturin vihertävällä rinteellä, savu nousee kodan räppänästä sinisenä viiruna ja haihtuu kirkkaaseen ilmaan. Koira istuu kodan edessä ja nuuskii ilmaa. — Sitten haukahtaa se.

Luuli Jope oltavan jo likellä, mutta näkikin sitten, että oli vielä järvi välissä. Järvi tyyni ja kirkas kuin syvä malja lepäsi autioiden ruohorantojen ympäröimänä. Miehet huutamaan Turjalle, että hakisi venheellä heitä, mutta ääni ei kantanut varmaan, koska Turjaa ei kuulu, ei näy. Sytyttävät miehet risuista nuotion rannalle merkkituleksi. Savu kohoo kirkkaaseen ilmaan. Sen huomaa Turja, hakee noitakiikarinsa ja kiikaroipi tulijoita. Etelän miehiä ovat. Mitä asiaa näillä etelän miehillä on? Tärkeät asiat tuolla pienemmällä miehellä, lapsi kadonnut on, eikä ole löytynyt vielä.

Turja työntää veneen rannasta vesille. Soutaa etelän miesten luo.

Outo on Jopesta tämä Turja nahkapeskissään. Mustapartainen, viistosilmäinen, takkutukkainen äijä. Ja sen katse tuntuu tunkevan läpi luiden ja ydinten ja näkevän vaikka puhki maan, halki kiven.

Jope koettaa jotakin selittää, mutta ei löydä sanoja.

Turja ei anna toisten puheisiin päästä, vaan sanelee itse:

"Vai tietäjiin tultiin. Eipä Jope Pölläkkä omilla tiedoillaan taida sotkuja selvittää. Niinhän ne peikot lapsia vievät ja metsät saaliinsa salaavat. Ja nyt jo sinun väkeäsi hätyyttävät. No, käykäähän kotaan miehet", sanoi Turja rannalle tultua, "pitkä on tehty taival ja monet kuumat koettu, syödä tässä ensin pitää."

Kävivät miehet tupaan ja Turja toi eteen leipää, poronlihaa kappaleen, mehevää poronjuustoa ja padassa äsken keittämänsä poronmunuaissopan. Siinä syötiin ja miehet yrittivät tarkemmin selittää asiaansa, vaan

Turja ei antanut kertoa itse heidän ajatuksensa.

"Tiedänhän minä, mistä, Jope, olet. Siellä on pieni talo sinulla lammen rannalla. Heinässä olit, kun lapsesi katosi. Sitä nytkin ajattelet, miten tyttösi takaisin saisit ja miten minulta tiedot. Vaan en sano tietojani, ennenkuin kodassa yöpynette."

Turja viskasi poronnahkoja lattialle. Ei auttanut muu kuin painautua nahoille lepäämään.

VII LUKU

TURJAN TAIAT

Saatuaan hyvästi syödä nukahtivat miehet heti. Mutta Turja ei nukkunut. Hän otti esiin taikarumpunsa ja kyseli siltä Liisan kohtaloita. Rumpu näytti, minne Liisa oli kadonnut ja missä nyt nukkui. Tietäjä ei ollut erehtynyt. Siitä hän jo tiesi, mitä tarvittiinkin.

Kun hän oli taikonut, alkoi hän matalalla äänellä joikua unijoikuja Jopelle ja Miehellä. Hän muutti heidät unessa linnuiksi. He lensivät ylös sinisiin korkeuksiin, niin ylös, että heidän allansa näkyi koko Lappi kuin kirjava niitty, valkeat tunturit, siniset järvet, jäkäläkalliot ja punertavat kanervakankaat. Ja kaiken yllä ihanat ilmat, jossa tuulet lepäsivät liikkumattomina ja soittelivat, viihdyttelivät allansa leviävää maata näkymättömillä soittimillaan. Ja kultainen aurinko, joka ilmankannella lepäsi ja onnestansa hohti. Sen näkivät he, mutta eivät pysähtyneet katselemaan sitä. He lensivät yhä korkeammalle, huimaavaan korkeuteen, josta koko maa näkyi heidän allansa yhtenä kirjavana niittynä. Ja yhtäkkiä huomasivat he tulleen ilmalinnaan, joka kohosi ilmojen päällä.

Sielläkös vasta soitto soi, kun ilman pojat ja tyttaret löivät kultaista kiekkoa lasisilla tantereilla. Tanner helisi vain, kun kiekko kiisi taivaanrannasta taivaanrantaan. Helmeili siellä kuumat nesteet lasisista lähteistä. Niistä kun maistoi, ilmaksi keveni ja pääsi, tantereeseen jaloin koskematta, nopeasti kuin ajatus liitelemään taivaanrannasta taivaanrantaan.

Kaikkea siellä sai huvikseen tehdä ja nähdä. Yhtä vain ei. Kristallipuutarhan keskellä oli siellä aukko, siitä ei saanut alas katsoa.

"Mutta miltähän näyttäisi täältä käsin maa", sanoi Jope.

"Tuosta sen luukusta näkisi", arveli Mies.

Jo painuivat maahan ja kurkistivat.

Silloin murtui ilmalinnan tanner ja he suistuivat suin päin maahan. Halki ilmojen he putosivat, niin että tajun vei.

Koskipa kylkeen, kun he heräsivät kovalla lattialla. Unissaan olivat he vierähtäneet porontaljalta maahan.

"Oh-hoh, jopa on nukuttukin", sanoi Mies.

"Kylläpä nukuttiinkin", sanoi Jope. "Pitäisi tästä kotiin päin jo käydä."

"Mene vain kotiin, Jope", sanoi Turja. "Siellä on lapsesi kotona jo. Eikä sillä ole hätää ollut. Jope, rakasta sinä vain lastasi aina, se tyttö sinulle vielä iloa tuottaa."

Ihastui Jope, tarttui Turjan nahkapeskin liepeeseen ja kiitteli Turjaa, minkä itkultansa kykeni ja lupasi hänelle palkaksi parasta, mitä hän antaa voi.

Veti tietäjä suunsa nauruun ja sanoi:

"Ainapahan noilla sopii, mutta viipykää nyt vielä päivä."

"Ei nyt päivää enää", sanoi Jope.

Tultiin siitä kodan edustalle. Suuri, hehkuva aurinko läksi kierrolleen itäisen tunturin pohjoiselta rinteeltä, kohosi verkalleen, oli jo tunturin laella ja alkoi viskellä säteitään kuin kultavasamoita yli koko Lapin.

"Jos tänään lähдете, on jo aika", sanoi Turja.

"Tänään", sanoivat miehet.

"Mutta matkalla on monta vaaraa", sanoi Turja. "Jospa tehnen teidät näkymättömiksi, paremmin vaarat vältätte."

Haki Turja tuhkaa kodasta, meni pohjoispuolelle kotaa, siroitti tuhkan maahan ja istutti siihen kirjavan pavun siemenen ja loihti:

"Kasva, papu, palkoinesi
Maahan juurin juurteleite,
Levittele lehviäsi,
Työnnä varsi taivahalle,
Varren päähän kaunis kukka.
Kehitä kukasta palko,
Palkohon hyvä hedelmä.
Saattele salainen voima,
Mahti mannusta valuta
Yhtehen pavun jyvähän,
Palon kaunokasvattihin!"

Ei kulunut kuin hetki, niin sekös alkoi kasvaa. Nyt se jo kukki, nyt oli siinä kolme isoa palkoa. Isoimmassa palossa oli seitsemän siementä, joista yksi teki ihmisen näkymättömäksi ja ilmaa kevyemmäksi. Ei tarvinnut muuta kuin pistää se suuhunsa, niin ei kukaan nähnyt. Eikä tarvinnut muuta kuin sanoa: "Paina papu, minä kevenen", niin nousi ilmaan keveämmin kuin lintu.

Turja otti pavun, halkaisi sen kahtia ja antoi osat miehille.

"No, millä kyydillä tahdotte kotiin päästä", kysyi Turja.

"Miten nopeimmin pääsisi", kysyi Jope.

"Tahdotko mennä niinkuin lintu lentää, vai niinkuin pyssyn luoti, vai niinkuin ihmisen ajatus", kysyi Turja.

"Paljonkohan tuo viimeinen kyyti maksaisi?" kysyi Jope.

Turja naurahti.

"Mitäs sinulla olisi antaa? Annatko mitä tahdon?"

"Annan", sanoi Jope.

"No, kun annat sen täpläotsaisen, mustan härän, joka on navetassasi, toimitan sinulle semmoisen kyydin."

Jope ymmärsi, että nyt ei käynyt tinkiminen.

"Annan", sanoi hän.

"Joko olet valmis", kysyi Turja.

"Jo", sanoi Jope.

"Pistä papu suuhusi."

Turja vihelsi pitkän vihellyksen. Alkoi kuulua kuin tuulen kohina pohjoisesta.

Turja vihelsi toisen kerran. Alkoi kuulua kuin myrskyn mylvintää.

Turja vihelsi kolmannen kerran. Jo nousi sellainen rajuilma, että se tempasi puut maasta juurinensa, kiskoi kivet kallioilta ja pyörremyrskynä läksi pyyhkäisemään etelää kohti, mennessään iski se kuin ukonnuoli Turjan pihalle, koppasi Jopen syliinsä ja viuuh — löyhähti miehen tukka, ja kun hän kourasi päätänsä ja arveli: "hattuni jäi", oltiin jo seitsemän kirkon takana. — Näkyi vain, että jotakin vihreätä kaatui alla, sinistä vilisi sivulla. Ja ennenkuin Jope ehti ajatella ajatuksen: "no, en mokomaa kyytiä ole ennen saanut", oli hän jo kotona.

VIII LUKU

JOPE KOTONANSA

Jope heräsi sängyssänsä, hieroi silmiänsä ja katseli, katse ympärillensä.

Aurinko paistoi suoraan itä-ikkunasta tupaan, Kaisa oli ollut jo ylhäällä ja musta kahvipannu porisi liedellä.

"Taisitpa olla kipeäkin, kun hourailit koko yön", sanoi Kaisa.

"Mitä minä hourailin?"

"Mitä lienet Lapin tietäjistä ja muista peikoista. Lienetkö ollut Liisaa etsivinäsi?"

Hätkähti sydän Jopen rinnassa. Jokohan hän uskaltaa kysyä? Kysyi kuin kysyikin:

"Missäs on Liisa?"

"Missä? Missäs sen pitäisi olla? Tuolla sängyssä nukkuu."

"Eikö se ollutkaan kateissa", kysyi Jope epäröiden.

"Eilen, olihan se eilen jäänyt metsään nukkumaan."

"Eikös, eikös se vuoreen joutunutkaan?"

"Sammalillahan tuo kuuluu nukkuneen, kun tuo Helvi ja Pekka olivat säikähtäneet Routalan ukkia ja juosseet pakoon. Ukki oli ottanut Liisan syliinsä ja kantanut sateesta kotiinsa. Oli maitoa sillä juotellut ja nahkapeittojen väliin pannut, mutta Liisa oli vain kotiin itkenyt, ja eikös ukki lähde sitä kantamaan tänne vielä niin myöhään iltasella. Siinä se on sängyssä Liisa yönsä nukkunut niinkuin muutkin", naurahti Kaisa.

Jope epäili vielä, ettei ihan niin tainnut olla, ja kysyi epäröiden:

"Entäs se musta härkä, jonka minä lupasin sille —?"

"Sille vieraalle, sille eiliselle ostajalle. No, etkös sinä sitten tolkussasi ollutkaan eilen? Niin pääsi olikin väliin tulinen, väliin näkyi taas vilu puistattavan kuin kuumeessa ihan", arveli Kaisa. "Lupasithan sinä sen härän myydä ja minä möin sen. Tuolla tupakkakukkarossasi, sukanterän sisässä on rahat."

Kaisa nosti kahvipannun tulelta, laittoi kupit pöytään.

Kissakin hyppäsi pankolta, venyttelihe lattialla auringonpaisteisella kohdalla ja Kaisa kaatoi tilkan maitoa sen tuohiseen.

"No, tulepa Jopekin nyt ryyppäämään kuppi kahvia", sanoi Kaisa, "niin virkistyt eilisen vilustumisen jälkeen."

"Vilustuinkos minä?"

"Mitenkäs muuten. Sellainen Luojan ilma. Kovempi vielä se oli kuin se, jolloin Liisa syntyi."

"Kaisa, minä näin pahoja unia yöllä."

"No, tottahan, kun houritkin."

"Vaan nyt on hyvä olla."

"Tuohan on hyvä."

"Näet", sanoi Jope epäröiden, "kun se härkäkin —"

"On myyty, tottahan —"

"Ja Liisa se meille vielä ilot tuottaa."

"Tottahan. Niin kaunis lapsi, Jope, ihan sinun näköisesi, sydän ja silmät ihan samat."

Jopelle tulivat vedet silmiin.

Samassa heräsi Liisa ja katseli suurilla sinisillä silmillään vanhempiaan.

Jope hymyili hänelle ensi kertaa eläessään. Nyt hän oli löytänyt Liisan, jonka sielu kulki niin puhtaissa maailmoissa, ettei Jope ollut sitä koskaan tavannut. Jope meni Liisan luo, nosti hänet syliinsä ja Liisa pani pienet kädet hänen kaulallensa.

"On isä ollut kadottaa pienen tyttärensä, tämän oman, tämän rakkaan."

Äiti hymyili Jopen oudoille sanoille ja sanoi nauraen:

"Nyt Jope, eiköhän oteta aseita ja lähdetä panemaan paikoilleen se heinäladon katto, jonka tuuli eilen lennätti maahan. Se vieras, sehän se uhkaili tulevansa ja ostavansa vielä tämän kesän heinät, on tässä nyt rahankin tulo."

Kaisa pyörähteli siinä askareillaan, meni navettaan.

"Minä tulen kohta", sanoi Jope hänelle. Vielä ei hän raskinut jättää Liisaa. Hän nosti Liisan pöydänpäähän istumaan, istuutui itse Liisan eteen rahille ja painoi päänsä Liisan syliin.

Kukaan ei heitä nähnyt, aurinko vain onnellisena paistoi. Kukaan ei kuullut, mitä isä lapsellensa kuiski, vaikka eihän hän sanoilla kuiskinut, ei Liisa sanoja tarvinnut, sanoittakin hän isän rakkauden tunti.

Liisa silitti siinä isän päätä hennoilla kätösillään. Mutta yhtäkkiä hän puhkesi sanomaan:

"Isä."

"Mitä lapseni?"

"Minulla on niin ikävä."

"Mitä lapseni?"

"Sitä mustaa härkää."

"Kuule, Liisa, älä sitä ikävöi. Se johti isää harhauskoon, isä oli kuin lapsi. Ja nyt on isä selviytynyt siitä ja löytänyt sinut. Nyt on isällä hyvä olla."

"En minä ikävöi sitä sitten. Näkisin vain kerran, vain yhden ainoan kerran sen vielä."

"Ehkäpä näet, eihän sitä tiedä."

"En näe", sanoi Liisa suruissaan. Ja jatkoi: "Mutta jos olisin lintu, näkisin varmaan. Minä lentäisin sinne, minne se vietiin ja sanoisin hyvästi sille ja sanoisin, ettei pelkäisi, jos pitääkin mennä kuoleman maille, siellä on hyvä olla, isä, eikös siellä ole hyvä olla?"

"On, lapseni."

"Kun siellä on koti meillä."

"Niin, lapseni."

"Sen vain sanoisin sille, että siellä on koti. — Isä, jos olisi suuret siivet, voisiko lentää?"

"Ehkäpä voisikin."

"Mutta osaakos äiti tehdä sellaiset siivet?"

"Ei osaa."

"Ei isäkään?"

"Ei isäkään."

"Vaikka kuinka kauas minä lentäisin nähdäkseni sen kerran, vaikka metsien taakse, vaikka niinkuin pääskysset kaukaisille maille, isä, niin minä sitä ikävöin —"

Jope nosti Liisan sänkyyn ja peitti hänet hellästi.

"Nuku vielä, Liisakulta, näe kauniita unia."

Jope odotti, kunnes Liisa nukkui ja läksi sitten ulos töihinsä onnellisempänä kuin koskaan ennen.

IX LUKU

LIISA ETSIMÄSSÄ MUSTAA HÄRKÄÄ

"Mitä sinä toivot", kysyi pikku haltia Liisalta.

"Että saisin siivet", sanoi Liisa.

"Tahtoisitko olla lintu?"

"Tahtoisin olla pikkulintu. Tahtoisin olla pääsky."

"Miksi?"

"Tahtoisin lentää kauas."

"Miksi?"

"Minulla on niin ikävä."

"Mitä sinä ikävöit?"

"Minulla oli ystävä, Kointähti, minä rakastin sitä. Mutta nyt en tiedä, minne hän on joutunut. Tahtoisin nähdä hänet, vaikka vain yhden ainoan kerran."

"Sinä saat nähdä hänet."

"Saanko?"

"Saat. Sinä olet ollut hyvä minun väelleni, pikkulinnuille, siksi saat nähdä hänet. Saat pääskynä lentää hänen luoksensa. Oletko sitten tyytyväinen?"

"Oi, olen, olen", riemuitsi Liisa.

Pikku haltia kosketti sauvallansa Liisaa, joka pääskynä kohosi ilmaan. Hän tunsi, kuinka ilma kantoi häntä. Hän katsoi allensa. Hän näki, kuinka hän oli lähtenyt lentoon heinäniityltä Uuhilammen rannalta. Hän näki koko lammen, sen ruohoiset rannat, hän näki kodin toisella rannalla. Sinne hän lensi, kotipihalle ensin.

Hän istuutui räystäälle ja sirkutti siinä. Isä ja äiti eivät aavistaneet, kuka siellä oli, eivät tiedäneet, että se oli Liisa, heidän oma tyttärensä, joka riemuissaan siellä sirkutteli.

Ja siihen lensi paljon toisiakin pääskysiä, ja sittenkös siinä sirkutus kävi. Keskusteltiin matkalle lähdöstä. Emot antoivat neuvoja, pojat kuuntelivat ja kyselivät. Kun kaikki oli selvillä, heitti Liisa hyvästi kodilleen ja pääskysparvi kimposi korkealle ilmaan. Siellä se leijaili hetkisen, katseli seutuja, joista nyt piti erota, tutki matkan suuntaa ja alkoi sitten nopein ja kevein ottein sinkoilla suoraan kohti etelän lämpimiä maita.

Parvi yhä taajeni. Siihen liittyi matkan varrella yhä uusia pääskyjä. Vauhti kiihtyi. Ei joudettu enää ajatuksia vaihtamaan. Päivä lennettiin, yöt levättiin.

Niin kului matka nopeasti. Lämpiminä alkoivat etelän tuulet hulmahdella heitä vastaan. Yhä siintävämmäksi muuttui taivas, yhä hohtavammaksi ilma.

Vihdoin sinersi rannaton meri edessä. Sen laineet karehtivat kevyinä kuin leikkiä lyöden. Sen yllä oli taivas sinisempi ja kuulakampi kuin missään muualla. Kuin sininen, hymyilevä äärettömyys kaikkialla.

Alkoivat väsyä jo nuoremmat, mutta vanhat ja kokeneet rohkaisivat heitä ponnistamaan viimeiset voimansa. Kohta oltaiiin ikuisen kesän maassa.

Jo laskeutui etelän tumma yö yli meren. Taivaanranta kuin katosi. Kaikkialla sama tumma syvyys ja äärettömyys. Sitten tuhannet tähdet syttyivät taivaalle ja kylvivät hohdettansa yli avaruuden, jonka läpi

pääskysparvi lensi.

Mutta kun tähdet aamun sarastaessa sammuivat ja aurinko kohosi sinisen meren takaa, näkivät he edessään oudon maan. Kullalta se paistoi. Niin kauas kuin silmä kantoi, levisi edessä keltainen hiekkameri, joka säteili lämpöä ja kullanhohtaista valoa.

Ja keskellä kultaista hiekkamerta oli ihana keidas kuin vihreä saari mikä, jossa korkeat palmupuut kohottivat lehviänsä ja riemuitsivat auringon valosta.

Ja keskellä vihreää keidasta solisi kirkas, viileä lähde. Ja sen viileän lähteen reunalla oli kaunis, kultainen temppele.

Ja sen kultaisen temppelein harjalle laskeutui nyt pääskysparvi. Ja matkan vaivat unohtuivat ja he laulelivat onnestansa.

Ja lähdeveden kirkas solina säesti heidän laulujansa, ja lauhkea aamutuuli heräsi ja hyväili heidän siipiänsä.

Liisa katseli kaikkea ihmetellen. Se oli kuin unta, kuin satua, paljon ihanampaa vain kuin mitä hän oli koskaan kuvitellut.

Ja paljon huumaavampaa kuin mitä ajatella voi, huumaavampaa, kuin jos katseleisi pilven reunalta alas maahan. Sillä täältä näki enemmän, näki iäisyyden, näki ajan lyhyiden.

Aavisti, kuinka vuosisadat ja vuosituhannet kulkivat jälkeä jättämättä. Samoin kuin nyt, samoin oli maa aikojen alussa hohtanut, samoin se hohti tuhansien vuosien perästä. Ja kun se ei enää hohtanut, oli, kuin vain yksi hetki olisi lyönyt, yksi päivä yöksi muuttunut. Aurinko kiersi rataansa ja tähdet jatkoivat kulkuansa. Ja kun aurinko ei enää kiertänyt radallansa, oli kuin toinen päivä olisi kulunut — aurinkojen auringot kulkivat radoillansa ja avaruus pysyi ennallansa.

Ja maan päällä ihmiset vaihtuivat, sukupolvet muuttuivat, kansat kukoistivat ja hävisivät, mutta niiden kaipaus oli aina sama. Ja vuosituhansien vierieissä olivat he pystyttäneet temppeleitä, joissa he viihdyttivät kaipaustansa ja unelmoivat unelmiensa.

Niin oli pystytetty temppelele ikuisen kesän maahan.

Liisa näki, kuinka juhlapukuinen, outo kansa polvistui kultaisen temppelein kultaisessa pilaristossa ja kulki polvillansa temppelein portaita ylös. Ja temppelein sisältä kuului soiton hyminä ja lasten laulu.

"Miten kaunista täällä on kaikki", ajatteli Liisa. "Voi, jos pääsisin tuonne sisälle."

Samassa hän oli muuttunut ihmiseksi ja katseli temppeleissä pilarin juurella ihmisjoukkoa, joka kasvot maahan painettuina kuunteli laulajien ylistystä:

"Kaunis olet sinä, ihana Apis-härkä."

Liisan sydän lakkasi lyömästä. Hän tuijotti alttarille. Siellä, purppuraverhojen ympäröimänä kultaisella alttarilla seisoivat Kointähti.

Ja kaikki kansa kumarsi häntä, Kointähteä. Ja lauloi hänen ylistyksekseen, hänen, hänen oman mustan härkensä!

Olihan Liisa tiennyt, että se oli hyvä härkä, mutta että sitä näin kumarrettiin, sitä hän ei olisi unissaankaan osannut aavistaa.

Kun kansa poistui kasvojaan nostamatta, meni Liisa alttarin luo, astui kultaportaita ylös ja sanoi:

"Kointähti."

Kointähti tunsu hänet ja ynähti iloissaan: "Liisa."

Liisa taputti härkää, pani kätensä hänen kaulalleen ja sanoi:

"Minulla oli niin ikävä sinua, että piti tulla katsomaan sinua vielä kerran."

"Sinä olit niin hyvä minulle", sanoi Kointähti.

"Minä pidin sinusta", sanoi Liisa.

"Niinhän minäkin sinusta", sanoi Kointähti.

"Mutta nyt sinä olet hallitsija."

"En minä ole hallitsija, he ovat panneet minut vain merkiksi tähän."

"Minkä merkiksi?"

"Kaipaüksensa merkiksi. Minä muistutan heitä, että heidän pitää koettaa karttaa pahaa ja pyrkiä hyvään ja pitää sopiutua ja sopia keskenänsä."

"Niin minäkin tahdon sopia Helvin ja Pekan ja kaikkien kanssa", sanoi Liisa.

Kun Liisa muisti kotinsa, tunsu hän ikävän valtaavan sydämensä.

Hän oli jättänyt kodin ja isän ja isä kaipasi häntä nyt ja etsi häntä. Hädissään kysyi hän:

"Miten pääsisin täältä, minulla on niin ikävä kotia?"

"Minä neuvon. Ota minun otsatähdestäni kolme valkeaa karvaa. Niillä saat kolme toivomustasi toteutumaan. Mitä sinä toivot?"

"Toivon, että pääsisin kotiin. Toivon, että isä rakastaisi minua. Toivon, että tuottaisin isälle iloa."

"Toivomuksesi toteutuvat. Mutta opi tyytymään, opi iloitsemaan, opi alistumaan siihen, mikä on välttämätöntä. Ja rakasta kaikkia."

Kointähti painoi päänsä alas ja Liisa otti kolme valkeaa karvaa hänen otsatähdestään. Ja puristi niitä kädessänsä.

X LUKU

LIISA KOTONA

Samassa heräsi Liisa sängyssänsä.

Hän katseli ympärilleen ja ihmetteli. Hän avasi kätensä ja katsoi sitä. Se oli tyhjä.

Mutta olipa hän kotona, niinkuin oli toivonutkin.

Helvi ja Pekka istuivat pöydän ääressä, ja heillä oli suuret voileivät kädessä. Äiti nosti juuri perunapataa tulelta ja kaatoi veden pois. Samassa isäkin tuli tupaan kirves kainalossa.

"No, nyt se heinäladon katto on taas lujasti kiinni", sanoi hän. "Mutta katsopas minun tyttöäni, onko se näin kauan nukkunut", sanoi isä Liisalle.

"Väsyihän se raukka eilen", sanoi äiti.

"En minä väsynyt", sanoi Liisa, "mutta minä kävin niin kaukana."

"Niin, unissasi", sanoi äiti.

Isä nosti Liisan polvellensa ja silitteli hänen valkoisia hiuksiansa.

"Ei minulla nyt enää ole ikävä Kointähteä", sanoi Liisa isälle.

"Sehän on hyvä", sanoi isä.

"Vieläkö se Liisa sitä härkää muistelee", kysyi äiti.

"Minä muistelen sitä aina", sanoi Liisa.

"Muistelen minäkin", sanoi Pekka, suu täynnä leipää.

"Ja minä", sanoi Helvi, "minä muistan sen aina."

"Mutta en ikävöi sitä", sanoi Liisa, "sillä pitää oppia tyytymään ja alistumaan siihen, mikä on välttämätöntä."

Toiset katsoivat ihmeissään.

"Ha-ha-haa", nauroi Pekka.

"Kointähti sanoi minulle niin", sanoi Liisa katsoen isää silmiin.

"Eihän Kointähti osaa puhua", sanoi Pekka.

Liisa hämmentyi, mutta sanoi sitten vahingossa:

"Osaapas, osasi minulle."

"Osaa se", sanoi isä Liisaa auttaen. "Osasi se minullekin puhella."

Mutta äidille sanoi isä:

"Nyt tuntuu niin hyvältä, tuntuu ihan kuin olisi päässyt irti jostakin pahasta."

"Siitä sairaudestasi, jospa tuota voimistut nyt."

"Kun on tapahtunut sellainen ilo, kun on löytynyt Liisa."

"Pidätkö sinä minusta, isä", kysyi Liisa peloissaan ja henkeään pidättäen.

"Minä pidän sinusta, Liisa. Minä rakastan sinua."

Ilokyöneleet vierähtivät äidin poskille. Ja Liisa sanoi:

"Minäkin rakastan isää, äitiä, kaikkia, kaikkia — niin käski Kointähti."

Toiset nauroivat ja Pekka sanoi:

"Tee sinä se, koska niin käski oikein itse se — musta härkä."

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK MUSTA HÄRKÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property

(trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing

any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production,

promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how

to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.